

ใบความรู้ที่ ๖

บทวิเคราะห์ นิทานคำกลอนเรื่องพระอภัยมณี ตอนพระอภัยมณีหนีนางผีเสื้อสมุทร

หน่วยการเรียนรู้ที่ ๑ เรื่อง สร้างสรรค์สารพร้อม

แผนการจัดการเรียนรู้ที่ ๖ ผ่านถ้อยวาจา (๒)

รายวิชาภาษาไทย รหัสวิชา ท๒๓๑๐๑ ภาคเรียนที่ ๑ ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๓

“บทวิเคราะห์ นิทานคำกลอนเรื่องพระอภัยมณี ตอนพระอภัยมณีหนีนางผีเสื้อสมุทร”

พระอภัยมณีผู้เสียสละ

นิทานคำกลอนเรื่องพระอภัยมณี ตอนพระอภัยมณีหนีนางผีเสื้อสมุทร สะท้อนลักษณะนิสัยประการหนึ่งของพระอภัยมณี คือ การยอมสละชีวิตตนเองเพื่อความอยู่รอดของผู้อื่น ดังปรากฏในตอนที่เงือกเฒ่ากล่าวแก่พระอภัยมณีว่า ผีเสื้อสมุทรคงจะคิดตามมาทันและทุกคงจะไม่รอดชีวิต พระอภัยมณีได้ขอให้เงือกเฒ่าส่งพระองค์ไว้ที่เกาะหนีไปเสีย ต่อจากนั้นก็สั่งสินสมุทรให้กลับไปกับนางผีเสื้อสมุทร พร้อมทั้งสั่งลาสินสมุทรเป็นการลาตาย แสดงว่าพระอภัยมณีคิดว่า ถ้านางผีเสื้อสมุทรได้ตัวพระอภัยมณีแล้วคงเลิกติดตามทำร้ายผู้อื่น การกระทำของพระอภัยมณีเท่ากับว่ายอมสละชีวิตตนเองเพื่อให้เงือกและสินสมุทรรอดไปได้ ดังในคำกลอนว่า

จะไปไหนไม่พ้นผีเสื้อน้ำ	ท่านส่งเราเข้าที่เกาะละเมาะนี้
วิบากกรรมก็จะสู้อยู่เป็นผี	แล้วว่าแก่สินสมุทรสุดที่รัก
แล้วรีบหนีไปในน้ำแต่ลำพัง	แม่นนางยักษ์จะมารับจงกลับหลัง
อันตัวพ่อขอตายวายชีวัง	กันแสงส่งลูกลุยด้วยอาลัย

สินสมุทรผู้สืบทอดพันธุกรรมจากพ่อแม่ และยึดติดกับรางวัลของแม่

สินสมุทรเป็นตัวละครที่สุนทรภู่สร้างขึ้นด้วยความคิดเชิงวิทยาศาสตร์ โดยสืบทอดลักษณะเด่นทางพันธุกรรมของทั้งฝ่ายพ่อและแม่ได้อย่างน่าสนใจ กล่าวคือ มีหน้าตาเป็นคนเหมือนพระอภัยมณี แต่ดวงตาเป็นสีแดง มีเขี้ยว และมีกำลังราวกับช้างสารเหมือนนางผีเสื้อสมุทร ดังบทพรรณนาว่า

ไม่คลาดเคลื่อนเหมือนองค์พระทรงเดช	แต่ดวงเนตรแดงดุตั้งสุริย์ฉาย
ทรงกำลังดังพระยาชวาพลาย	มีเขี้ยวคล้ายชนนี้มีศักดา

นอกจากนี้ยังมีผมหยิกเหมือนยักษ์ ดังคำของนางสุวรรณมาลีตรวที่เรือแตกและแวะเข้าไปขออาศัยพระฤๅษีอยู่ที่เกาะแก้วพิสดาร นางตั้งข้อสังเกตเรื่องหน้าตาของสินสมุทรว่า "ดูผิวพักตร์ลักษณะก็น่าชม เสียแต่ผมหยิกนัยเหมือนยักษ์มาร"

นับตั้งแต่สิ้นสมุทรมาก็เคยชินกับรูปร่างหน้าตาต่างดงามอย่างนางมณุษย์ของนางผีเสื้อสมุทรผู้เป็นแม่ ด้วยแม่แปลงร่างเป็นหญิงงามเพื่อมิให้พระอภัยมณีหวาดกลัวเมื่อสิ้นสมุทรได้เห็นร่างแท้จริงของนางผีเสื้อสมุทรที่ติดตามพระอภัยมณีไป สิ้นสมุทรก็ประหลาดใจ ดังบทบรรยายว่า

สิ้นสมุทรหยุดอยู่ดูนางยักษ์	เห็นผิวดกพักร่มารดาหน้าสงสัย
ด้วยเห็นแม่แต่รูปนิมิตไว้	สงสัยใจออกขวางกลางคงคา
แล้วร้องถามตามประสาเป็นทารก	นี่สัตว์บกหรือสัตว์น้ำดำนักษณา
โจนกระโจนโครมครามตามเรามา	จะเล่นข้าทำอะไรจะใครรู้

ด้วยเหตุที่ยึดติดกับร่างงามซึ่งเป็นร่างลวงของแม่ ทำให้สิ้นสมุทรผิวดกที่เห็นร่างจริงของนางผีเสื้อสมุทรและรู้สึกอับอายที่มีแม่อัปลักษณ์เช่นนั้น ดังปรากฏความรู้สึกของสิ้นสมุทรที่มีต่อแม่ว่า "ดูรูปร่างอย่างเปรตสมเพชใจ ช่างกระไรราศีไม่มีงาม" ต่อมาเมื่อสิ้นสมุทรพบนางสุวรรณมาลี จึงขอให้นางเป็นแม่ของตนเพื่อชดเชยความรู้สึกผิวดกดังกล่าว

สิ้นสมุทรพูดจาประสาชื้อ	ลูกนี้หรือจะไม่รักอย่าพักถาม
อยากจะใครได้แม่ที่รูปร่าง	พึงสมความปรารถนาเวลานี้
จะหาไหนได้เหมือนพระรูปโฉม	งามประโลมล้าฟ้าในราศี
แม่นหากุสผู้ได้ฉันให้ดี	จริงนะจำฟ้าผีเกิดมารดา

สิ้นสมุทรบรรยายความปล้ำลักษณะของแม่ผีเสื้อสมุทรโดยกล่าวเปรียบกับนางสุวรรณมาลี ดังนี้

กุมารว่าที่นี้ไม่มีเท่า	โตกว่าลำสำภาเป็นไหนไหน
ชื่อผีเสื้อเนื้อหนังรังชี้ไคล	ทั้งสูงใหญ่เขี้ยวยาวราวสัควา
ไม่นิกรักสักนิดจึงคิดหนี	แม่เตี้ยวันนี้แลลูกรักเป็นนักษณา
สมกับองค์ทรงฤทธิ์พระบิดา	ได้งามหน้าลูกแก้วแล้วคราวนี้

ความเสียสละของเงือกเผ่า

ในเนื้อหาของพระอภัยมณีเห็นนางผีเสื้อสมุทร ตัวละครหลายตัวแสดงน้ำใจต่อกันอย่างน่าประทับใจ นอกจากพระอภัยมณีที่แสดงเจตจำนงสละชีวิตตนเองเพื่อให้เงือกน้ำและสิ้นสมุทรหนีพ้นจากเงื้อมมือของนางผีเสื้อสมุทรแล้ว เงือกเผ่าทั้งคู่อีกก็แสดงน้ำใจด้วยการสละชีวิตของตนเพื่อหลอกล่อนางผีเสื้อสมุทรให้ติดตามไป อีกทางหนึ่ง ลูกสาวจะได้พาพระอภัยมณีพ้นจากเงื้อมมือของนางผีเสื้อสมุทรไปได้ แม้นางผีเสื้อสมุทรจะชูตะดอกถามหาพระอภัยมณีแต่ทั้งสองก็ยอมตายโดยไม่ยอมบอกความจริง ดังในคำกลอนว่า

ทั้งสองเงือกเสือกกายหมายไม่รอด	ถึงม้วยมอดมิให้แจ้งแห่งนุสนธิ์
จึงกล่าวแก้งแสงร้างเสด้วยเล่ห์กล	เธออยู่บนเขาขวางริมทางมา
ข้าจะพาไปจับจงกลับหลัง	ให้ได้ตั้งมุ่งมาดปรารถนา

ไม่เหมือนคำรำพันที่สัญญา
อสุรีผีเสื้อก็เชื่อถือ
เงือกก็พามาถึงได้ครึ่งวัน
นางผีเสื้อเปื้อนหูรู้เท่าถึง
มาถึงนี้ขี้โน่นเนื่องกันไป
แกล้งจะให้ห่างผิวไม่กลัวกู
แล้วกลับตามข้ามทางห้องสินธุ

จงเช่นฆ่าให้เราช่วยไปด้วยกัน
ยุคเอามือขวาซ้ายให้ผายผัน
แกล้งรำพันพูดล่อให้ต่อไป
จึงว่ามึงต่อแหลมาแก้ไข
แล้วนางยักษ์หักขาฉีกสองแขน
ไม่หายแค้นเคี้ยวกินสิ้นทั้งคู่
ออกว่ายวูแหวน้ำด้วยกำลัง

จะเห็นได้ว่าเงือกเฒ่าเอาชีวิตตนเป็นเดิมพันเพื่อหลอกให้นางผีเสื้อสมุทรหลงเชื่อและตามไปผิติดทิศทาง
ทำให้นางผีเสื้อสมุทรเสียเวลาถึงครึ่งวัน เมื่อรู้ความจริงจึงโกรธและฉีกร่างเงือกทั้งคู่กินเป็นอาหารด้วยความ
แค้นใจ มีข้อน่าสังเกตว่าตอนที่นางผีเสื้อสมุทรฆ่าเงือกสุนทรภู่บรรยายว่า "หักขาฉีกสองแขน" การใช้คำ "หัก
ขา" ตรงนี้ น่าสนใจเพราะปกติเงือกไม่มีขาให้หักเพราะท่อนล่างมีลักษณะเป็นหางปลา สุนทรภู่คงจะสื่อความ
อย่างเดียวกับคำว่า "หักแขนหักขา" โดยเปรียบเทียบท่อนล่างของเงือกกับขาของคน

ความเมตตาของพระฤๅษีแห่งเกาะแก้วพิสดาร

ถ้าไม่ได้รับความช่วยเหลือจากพระฤๅษีแห่งเกาะแก้วพิสดารที่มายืนรอรับพระอภัยมณีกับนางเงือกที่
หาดทรายและว่ายดาถาขุนนางผีเสื้อสมุทรให้กลัว พระอภัยมณีและนางเงือกก็คงไม่สามารถฟื้นเงือกมือของนาง
ผีเสื้อสมุทรมาได้ สุนทรภู่บรรยายการรอดพ้นของพระอภัยมณีกับนางเงือกจากการไล่ติดตามอย่างฉิวเฉียดของ
นางผีเสื้อสมุทรว่า

พระอภัยมณีเห็นผีเสื้อ
ยักษ์กระโจมโถมจับแทบอัจน
เข้าถึงที่ผีเสื้อก็ถึงด้วย
พอโยคีมีคาถาลงมายืน
พระอภัยภูมินทร์กับสินสมุทร
แล้วกราบกรานโยคีมีกำลัง
พระโยคีมีจิตคิดสงสาร
เราลงมากอดช่วยด้วยเมตตา

ความกลัวเหลือว้ายคว้างอยู่กลางหน
พอเห็นคนอยู่ที่หาดตวาดครืน
กระชั้นฉวยผิติดเสือกเกลือกเข้าตื่น
ผีเสื้อตื่นตัวสั่นขยับยั้ง
ช่วยกันฉุดนางเงือกเสือกเข้าฝั่ง
แขกฝรั่งพร้อมล้อมพูดจา
จึงว่าท่านหนีตายหมายมาหา
แต่กิจจาไม่กระจ่างยังกลางแคลง
ฯลฯ

พระโยคีมีญาณว่าหลานรัก
อันยักษ์ผีเสือกสมุทรพราย
เราลงเลขเสกทำไว้สำเร็จ
มันอยู่แต่ห่างห่างช่างเป็นไร

จงสำนักอยู่ให้สมอารมณ์หมาย
มาถูกทรายชายหาดก็ขาดใจ
ตั้งเชื่อนเพชรภูตปีศาจไม่อาจใกล้
ทำไมได้นัดตาเจ้าอย่างกลัว

เพราะความช่วยเหลือของพระฤๅษี นางผีเสื้อสมุทรจึงไม่อาจนำตัวพระอภัยมณีกลับไปได้นางบริภาษพระฤๅษีอย่างรุนแรง พระฤๅษีโกรธจึงชดทรายเสกไปถูกนางผีเสื้อสมุทรจนนางต้องหนีไปจากชายหาดเกาะแก้วพิสดาร

ความสำคัญของปัญญา

นิทานคำกลอนเรื่องพระอภัยมณี ตอนพระอภัยมณีหนีนางผีเสื้อสมุทร สะท้อนให้เห็นความสำคัญของสติปัญญาอยู่มาก ไม่ว่าจะเป็นสติปัญญาของเงือกเผ่า ของพระอภัยมณีของนางผีเสื้อสมุทร หรือของสินสมุทร

พระอภัยมณีได้รับคำแนะนำจากเงือกเผ่าให้หนีไปยังเกาะแก้วพิสดารโดยลวงนางผีเสื้อสมุทรให้อุดอาหารเพื่อให้อ่อนแรงเสียก่อน เป็นการตัดโอกาสนางผีเสื้อสมุทรไม่ให้ตามพระอภัยมณีได้ทัน เหตุการณ์ตอนนี้แสดงให้เห็นความสำคัญของการวางแผนก่อนลงมือปฏิบัติ ไม่ใช่เป็นการหนีตามยถากรรม เงือกนั้นรู้สภาพภูมิศาสตร์ และรู้กำลังของตนว่าจะสามารถพาพระอภัยมณีหนีการติดตามของนางผีเสื้อสมุทรได้นานเท่าใด การรู้เขารู้เราเช่นนี้ทำให้ประมาณกำลังตนเองได้โดยไม่ประมาท นอกจากนี้ยังมองการณ์ไกลหาทางให้พระอภัยมณีมีโอกาสโดยสารเรือที่พลัดเข้ามายังเกาะแก้วพิสดารกลับไปยังบ้านเมืองของตนได้อีกด้วย ดังปรากฏในคำพูดที่เงือกเผ่ากล่าวแก่พระอภัยมณีดังนี้

मैंนพระองค์ทรงฤทธิ์จะคิดหนี	ถึงโยคีเข้าสำนักไม่ตักษัย
เผื่อสำเภาเขาซัดพลัดเข้าไป	ก็จะได้โดยสารไปบ้านเมือง
แต่ทางไกลไม่น้อยถึงร้อยโยชน์	ล้วนเขาโชดคีรีรัตนขันดเนื่อง
กลางคองคาศารพัดจะซัดเคื่อง	จงทราบเบื่องบงกชบทมालย์
मैंนกำลังดั่งข้าจะพาหนี	เจ็ดราตรีเจียวจึงจะถึงสถาน
อสุรีมีกำลังดั่งปลาวาฬ	ตามประมาณสามวันจะทันตัว

เมื่อนางผีเสื้อสมุทรเล่าเรื่องฝันร้ายให้ฟังว่าเหวดตาที่อยู่เกาะนั้นทำลายถ้ำของนางทำร้ายนาง และควักดวงตาของนางแล้วเหวหายกลับไป พระอภัยมณีจึงฉวยโอกาสหาทางให้นางไปอุดอาหารถึง ๓ คีน ๓ วันเพื่อสะเดาะเคราะห์เสีย เป็นการตัดกำลังของนางผีเสื้อสมุทรตามอุบายของเงือกเผ่า เหตุการณ์ตอนนี้แสดงให้เห็นความฉลาดของพระอภัยมณี ดังในคำกลอนว่า

พอได้ช่องลองลวงดูตามเล่ห์	สมคะเนจะได้ไปตั้งใจหมาย
จึงกล่าวแกลั้งแสรังเสเพทุบาย	เจ้าฝันร้ายนักร้องต้องตำรา
อันเทวัญนั้นคือมัจจุราช	จะหมายมาดเอาชีวิตริษยา
แล้วเสแสรังแกลั้งทำปิ่นน้ำตา	อนิจจาใจหายเจียวสายใจ
मैंนสิ้นสูญบุญนางในปางนี้	ไม่มีที่พึ่งพาจะอาศัย

ระกำใจว่าจะม้วยไปด้วยกัน
นี่จะใคร่สะเดาะพระเคราะห์เจ้า
เหมือนนอนง้อขอชีวิตแก่เทวีญ

จะกอดศพขบหน้าโคกาลัย
พอบรรเทาโทษาที่อาสัญ
กลัวแต่ขวัญเนตรพี่จะมีทำ

ฯลฯ

พระฟังคำสำราญสำเร็จคิด
ตำรานั้นแต่ครั้งตั้งเมรุไกร
ให้ไปอยู่ผู้เดียวที่คืนเขา
ถ้วนสามคืนสามวันจะบันดาล

จึงว่าผิดสายสมรหาสอนไม่
ว่าถ้าใครฝันร้ายจะวายปรมาณ
แล้วอดข้าวอดปลากระยาหาร
ให้สำราญรอดตายสบายใจ

ฝ่ายนางผีเสื้อสมุทรเมื่อกลับจากการอดอาหารสะเดาะเคราะห์ แล้วพบว่าประตูถ้าเปิดทิ้งอยู่โดยไม่มี
หินปิดปากถ้าไว้ และไม่พบทั้งพระอภัยมณีและสินสมุทร อีกทั้งไม่เห็นปีของพระอภัยมณีก็ทราบทันทีว่าพระ
อภัยมณีคงหนีนางไปแล้วฝ่ายสินสมุทรรู้ฉลาดที่ใช้สติปัญญาในการลวงแม่ให้ตามไปอีกทิศทางหนึ่ง เพื่อเปิด
โอกาสให้เจอกาพระอภัยมณีหนีได้อย่างปลอดภัย

การสรรคำของสุนทรภู่

นิทานคำกลอนเรื่องพระอภัยมณี ตอนพระอภัยมณีหนีนางผีเสื้อสมุทร ที่คัดมาให้ให้นักเรียนอ่าน แสดง
ให้เห็นความสามารถในการใช้คำของสุนทรภู่ว่าเลือกคำได้เหมาะแก่ตัวละคร ดังจะเห็นได้จากบทบรรยาย
สภาพความใหญ่โตและน่ากลัวของนางผีเสื้อสมุทร กิริยาอาการที่เต็มไปด้วยพลังกำลังของนางที่เปรียบได้ดัง
กำลังมหาศาลของปลาวาฬ หรือคำพูดของนางที่กล่าวแก่ตัวละครต่างๆ

สุนทรภู่ให้ภาพนางผีเสื้อสมุทรที่อดอาหารจน “โซเซา” คืออดอยากจนไม่มีเรี่ยวแรงต้องนั่งจับเจ้าอยู่
ตรงนั้น เมื่อครบ ๓ วันจึงหมดแรง ครั้นออกเดินก็ทรงตัวแทบจะไม่อยู่มีลักษณะ “เซซังชวนทรง” จนเดินไม่
ตรงทาง เมื่อรู้ว่าเจอกาพระอภัยมณีหนีไป นางผีเสื้อสมุทรโกรธมาก นางลุยทะเลเสียงดังโครมคราม และทุ่ม
กำลังที่มีอยู่อย่างเต็มที่จนทำให้มหาสมุทรแทบจะถล่มทลาย นางทำลายทุกสิ่งขวางหน้า จนกระทั่ง “ภูเขาคัก
หินหลุดหลุดสลาย” การเลือกใช้คำ “ทะมึน” เมื่อบรรยายภาพนางผีเสื้อสมุทรที่ติดตามพระอภัยมณีมาอย่าง
กระชั้นชิด สื่อความใหญ่โตและด่ามะเมื่อมของร่างนางผีเสื้อยักษ์ได้เป็นอย่างดี ส่วนคำว่า “ต็อกตุม” แสดง
ความรุนแรงของการต็อกเพราะความเสียใจอย่างยิ่ง

คำพูดของนางผีเสื้อสมุทรก็เป็นไปตามอารมณ์ของนาง เมื่อพูดกับพระอภัยมณีซึ่งเป็นบุคคลที่นางหลง
รัก นางใช้คำพูดอ่อนหวาน แต่เมื่อพูดกับสินสมุทรรู้ก็มีทั้งปลอบและข่มขู่ ส่วนเมื่อพูดกับพระฤๅษีแห่งเกาะแก้ว
พิศดารก็ใช้วาจาจาบจ้วงเพราะโกรธพระฤๅษีที่ขวางทางรักของนาง ทำให้ผู้อ่านเห็นอารมณ์หลากหลายของนาง
ยักษ์และเห็นว่านางรู้จักเลือกถ้อยคำที่จะพูดกับคนแต่ละคน คนไหนที่คิดว่าไม่มีความจำเป็นต้องพูดดีด้วย นาง
ก็จะใช้วาจารุนแรงหรือต่อว่าต่อขานอย่างไม่เกรงใจ

เช่น ในกรณีที่พูดกับพระฤๅษีว่าซอติดต่างๆ ไว้เป็นบริวาร กล่าวหาพระฤๅษีว่าคงบวชหนีราชการ และไม่
น่าจะเป็นมิหนำซ้ำยังเข้ามายุ่งกับเรื่องสามีภรรยาของคนอื่น พรากรสามีไปจากภรรยาทำให้ไม่น่านับถือนาง
ผีเสื้อสมุทรยังพูดจากรานนางเงือกเพราะหึงหวงเกรงว่าพระอภัยมณีจะทิ้ง
นางเงือก ดังในคำกลอนต่อไปนี้

นางผีเสื้อเหลือโอรสพิโรธร้อง	มาตั้งช่องศีลจะมีอยู่ที่ไหน
ช่างเฉโกโยคีหนีเขาใช้	ไม่อยู่ในศีลสัตย์มาตัดรอน
เขาว่ากันผิวเมียกับแม่ลูก	ยื่นจุมูกเข้ามาบ้างช่วยสั่งสอน
แม่นคบคูกูไว้มิให้นอน	จะราญรอนรบเร้าเฝ้าต่อแยม
แล้วชี้หน้าคำอึงหึงนางเงือก	ทำขบเสือกสอพลอถือต่อแผล
เห็นผัวรักยกคอทำท้อแท้	พอกับแม่มีงเข้าไปอยู่ในท้อง
ทำปิ่นเจ้อเยอหึงมาชิงผิว	ระวังตัวมีงให้ตีอื้อจองทอง
พलगเช่นเขี้ยวเคี้ยวกรามคำรามร้อง	เสียงกึกก้องโกลาลูกตาโพลง

คำพูดของนางผีเสื้อสมุทรข้างต้นแสดงให้เห็นว่านางไม่มีสัมมาคารวะ และพูดตามอารมณ์โดยไม่ยั้งคิด
ว่าเหมาะสมหรือไม่

เหตุการณ์ตอนพระอภัยมณีหนีนางผีเสื้อสมุทร แม้จะเต็มไปด้วยเรื่องราวร้ายๆ ที่ชวนให้ระทึกใจว่า
พระอภัยมณีจะหนีพ้นจากการติดตามของนางผีเสื้อสมุทรหรือไม่ แต่ก็มีบางตอนที่ให้อารมณ์ชื่นบานแก่ผู้อ่าน
เช่น ตอนพระอภัยมณีชมทะเล อันเป็นช่วงต้นของการเดินทางหนีจากนางผีเสื้อสมุทร มีการพรรณนาปลาชนิด
ต่าง ๆ และให้ภาพปลาแต่ละชนิดที่ว่ายคลอกันอยู่เป็นคู่ ๆ หรือเป็นฝูงๆ ซึ่งเป็นภาพที่รื่นรมย์ การใช้คำ
พรรณนา เช่น “เคลื่อนคลาคล้ายคล้าย” “โบกหาง” “เลี้ยวลอด” สื่ออาการเคลื่อนไหวไปมาอย่างสวยงาม
ของปลาชนิดต่างๆ คำว่า “ผุดพ่นฟองน้ำ” “คำจร” “วนเวียน” “เลี้ยวลัดฉวัดเฉวียน” สื่อความเคลื่อนไหว
และความมีชีวิตชีวาของปลาชนิดต่าง ๆ เหล่านี้ได้เป็นอย่างดี

อย่างไรก็ตาม ในตอนท้ายของบทพรรณนา สุนทรภู่ให้ภาพความรู้สึกที่ตัดกันหรือขัดแย้งกับความรู้สึก
รื่นรมย์ในช่วงแรก โดยพรรณนาความกว้างใหญ่ของทะเลที่เว้งว้างสุดสายตา ทำให้คนที่อยู่กลางท้องทะเลมี
ความรู้สึกอ้างว้างและหวาดหวั่นต่อภัยอันตรายที่อาจเกิดขึ้นได้ตลอดเวลา ความรู้สึกนี้ทวีขึ้นเมื่อตำมามากยิ่งขึ้น
ทำให้พระอภัยมณีต้องบอกเงือกให้หาที่พักแรมเพราะไม่อยากเสี่ยงภัยเดินทางในเวลากลางคืน

ในตอนนี้มีการเล่นเสียงพยัญชนะที่ท้ายวรรคกลอน เช่น “ถล่มทลาย” “เสือกสลน” “ถีบถอน”
“นักหนา” “ผายผัน” “แห่งหน” “หลอนหลอก” และมีการใช้ภาพพจน์อยู่มากทำให้ได้ความรู้สึกหรือเห็นภาพ
ที่ชัดเจน นอกจากนี้มีการใช้คำเลียนเสียงธรรมชาติต่างๆ เช่น “เสียงโครมคราม” “ผางผาง” หรือใช้คำให้ภาพ

เช่น “พลาบสะบัดโบกหางไปกลางคลื่น” และ “ออกกลางชลโบกหางผางผางไป” ซึ่งให้ภาพของการวาดหางไปในท้องทะเลอย่างสวยงามและการว่ายน้ำอย่างเร่ร่อนของเงือกได้อย่างชัดเจน

ด้วยข้อดีเด่นต่าง ๆ ดังได้กล่าวมานี้ ผู้อ่านผู้ฟังนิทานคำกลอนเรื่องพระอภัยมณี จึงนิยมอ่านนิมิตฟังสืบต่อกันมาตราบทุกวันนี้ ด้วยเหตุนี้สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระยาตำราสารานุกรมภาพจึงทรงยกย่องเรื่องพระอภัยมณีของสุนทรภู่ว่า “เป็นหนังสือเรื่องยาวแต่งดีทั้งกลอนทั้งความคิดที่ผูกเรื่อง”

จากหนังสือเรียน รายวิชาพื้นฐาน ภาษาไทย วรรณคดีวิจักษ์
ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๓ หน้า ๔๘ - ๕๕